

Digitale revolutie in de Nederlandse rechtspraak

Mr. W.K.F. Hangelbroek is oud-president van rechtbank Leeuwarden en momenteel senior rechter bij rechtbank Oost-Nederland. Ir. G.O. Kilsdonk en drs. S.J.F van Wunnik zijn partner respectievelijk managing consultant bij organisatieadviesbureau SeederDeBoer.

De werkwijze van de Nederlandse strafrechtspraak is de afgelopen tweehonderd jaar in essentie ongewijzigd gebleven. Het digitaliseren van de strafdossiers bleek grote voordelen te bieden, ook voor de kwaliteit van de rechtspraak. Welke lessen kunnen worden getrokken uit de wijze waarop de rechtspraak deze revolutionaire verandering heeft vormgegeven?

Het besluit van de Nederlandse rechtspraak om haar strafdossiers te digitaliseren en de dossiers langs digitale weg met het Openbaar Ministerie uit te wisselen, bood ongekende nieuwe perspectieven voor de kwaliteit en efficiëntie van de strafrechtspraak. Door digitalisering kan een dossier, inclusief bijbehorende aantekeningen, eenvoudig tussen rechters worden gedeeld en beter tegen misbruik worden beveiligd. Ook kunnen films en ander digitaal materiaal in de zittingszaal worden getoond. Tegelijk komt het nieuwe werken binnen handbereik, waarbij rechters, met tablets, vanuit huis de dossiers kunnen inzien. Voor de rechtspraak betekende dit, naar eigen zeggen, ook de grootste verandering voor de strafrechtspraak sinds de introductie van de Napoleontische wetgeving, nu ruim twee eeuwen geleden. Sindsdien ontvangt de rechter het dossier en de aanklacht immers op papier van de officier van justitie – en is de werkwijze van de strafrechter in essentie niet meer veranderd. De sector Strafrecht is als eerste gedigitaliseerd omdat hier gebruik kon worden gemaakt van ervaringen die elders in de strafketen al eerder waren opgedaan met digitalisering. Het digitaliseringsprogramma startte in 2009 en werd in 2012 afgerond met de aansluiting van de gerechtshoven. De stap van de Napoleontische wetgeving naar het nieuwe werken was niets minder dan een revolutie. In dit artikel wordt beschreven hoe deze verandering geruisloos en succesvol heeft kunnen plaatsvinden.

Wat waren de obstakels die moesten worden overwonnen bij de digitalisering van de strafdossiers?

Hoewel het belang van een goede strafrechtspraak voor onze rechtstaat, rechtszekerheid en democratie niet genoeg kan worden benadrukt, en de complexiteit ervan moeilijk kan worden overschat, is het werk van een strafrechter in de praktijk verrassend overzichtelijk. Als het werk van de rechter-commissaris, die een actieve rol vervult tijdens de onderzoeksfase, buiten beschouwing wordt gelaten, bestaat het werk van een strafrechter voor het grootste deel uit het bestuderen van het strafdossier, het houden van de zitting en het wijzen van een vonnis. Het lezen en bestuderen van strafdossiers vormt in de praktijk verreweg het grootste deel van de werkweek van een strafrechter. Het invoeren van een digitaal dossier raakt zijn of haar manier van werken dus in het hart. Een werkwijze die bovendien al generaties lang op buitengewoon ambachtelijke wijze wordt bedreven. Het ingrijpen in dit ambacht werd, begrijpelijkerwijs, vanuit de beroepsgroep met zorg aanschouwd. Er waren bovendien ook concrete ervaringen, in de vorm van *pilots*, die overtuigend hadden aangetoond dat een digitale manier van werken een aantal grote obstakels met zich mee zou brengen. De problemen lagen onder andere in productiviteitsverlies, minder goed regie kunnen voeren tijdens de zitting, en een ontoereikende juridische grondslag voor digitaal werken.

Om het effect van een digitaal dossier op de productiviteit van een rechter te kunnen begrijpen is het belangrijk te weten dat bij één kantonzitting soms meer dan honderd zaken op de rol kunnen staan. Op één ochtend in een computer honderd keer zoeken naar het juiste dossier, de relevante mappen en vervolgens de relevante documenten openen, in deze documenten zoeken en vervolgens alles weer sluiten bleek veel meer tijd in beslag te nemen dan een 'papierzitting'.

Daarnaast was in pilots ook duidelijk geworden dat allerlei mogelijkheden die een papieren dossier bood bij behandeling vanaf een computerscherm verloren gingen. Een voorbeeld hiervan was de gewoonte van rechters om bij meerdere verdachten de processen verbaal in de juiste volgorde voor zich op tafel te leggen, zodat de vragen aan de juiste persoon werden gesteld en de verdachten met de juiste naam konden worden aangesproken. Met één scherm waren dergelijke handigheden plotse-ling niet meer mogelijk.

Tot slot zijn de wetgeving en het procesreglement vanouds gebaseerd op een papieren werkelijkheid. De digitale wereld creëerde allerlei nieuwe vragen die een oplossing behoefden. Dit gold bijvoorbeeld voor het eigenaarschap van het dossier. In de papieren werkelijkheid was dit betrekkelijk eenvoudig. Het OM is verantwoordelijk voor het onderzoek en is tot het moment dat de zaak op zitting wordt gebracht eigenaar van en verantwoordelijk voor het strafdossier. Op het moment dat een zaak door het OM op zitting wordt gebracht gaat het dossier naar de rechtbank, die op dat moment eigenaar wordt van het dossier. Dit legt ook de verantwoordelijkheid voor het tijdig toevoegen van eventueel nagekomen stukken van procespartijen bij de rechtbank. Na het wijzen van vonnis

wordt het dossier weer overgedragen aan het Openbaar Ministerie.

In de digitale werkelijkheid viel de basis van deze afspraak weg. Moet het eigendom nog worden overgedragen op het moment dat de zaak ter zitting wordt aangeboden? Moet het dossier dan ook op een harde schijf van de rechtspraak staan? Hoe zorg je er voor, dat de dossiers van de officier van justitie synchroon blijven? Heeft een digitale handtekening onder een proces-verbaal dezelfde wettelijke betekenis als een 'natte' handtekening? Hoe wordt de advocatuur inzage recht verleend? En is het wel eerlijk als de officier van justitie en rechter wel over een digitaal dossier beschikken, en de advocaat niet? Per saldo stonden de strafrechters bij de start van het programma niet te springen om hun papieren dossiers met natte handtekening op te geven en zich over te geven aan een ongewis digitaal avontuur.

Waarom mocht digitaal werken niet mislukken?

Het bovenstaande roept de vraag op waarom de rechtspraak, gezien deze evidente knelpunten, überhaupt de ambitie tot digitaal werken had geformuleerd. Een ambitie die ogenschijnlijk zo strijdig is met de opvattingen van een belangrijke beroeps-groep als de strafrechters lijkt immers op bestuurlijke zelfmoord. Waarom werd digitaal werken dan toch als belangrijke ambitie geformuleerd?

Een eerste reden is, dat de rechtspraak stevig geworteld wil blijven in de Nederlandse maatschappij. Hierbij past dat zij meegroeit met maatschappelijke ontwikkelingen, zoals de voortschrijdende digitalisering. De rechtspraak als laatste bastion van 'perka-ment en ganzenveer' werd daarom door de rechtspraak als ongewenst beschouwd.

Daar komt bij dat de rechtspraak zich permanent inspant om optimaal transparant te zijn tegenover en voor de samenleving, en zich daarom continu inzet om de toegankelijkheid van de rechtspraak te bewaken en te bevorderen. Digitale toegankelijkheid wordt in dit kader als strategisch steeds rele-vanter gezien.

Verder geldt dat de rechtspraak weliswaar een eigenstandige positie inneemt, maar ook deel uitmaakt van de strafketen en een groot belang heeft bij het goed functioneren daarvan. Ook het Ministerie van Veiligheid en Justitie, de politie en het Openbaar Ministerie hechtten allen een grote strategische waarde aan het versterken en stroomlijnen van de strafketen. Het digitaliseren daarvan was een belangrijke randvoorwaarde, en de sleutel voor een succesvolle implementatie lag voor een

Figuur 1.

De rechtspraak in cijfers:

Aantal Rechtbanken:	10
Aantal gerechtshoven:	4
Aantal kantonzaken per jaar:	140.000
Aantal Strafzaken per jaar:	200.000
Aantal rechters, secretarissen etc.:	2200

Bron: Jaarverslag rechtspraak 2011

belangrijk deel bij de rechtspraak. Door de digitalisering van strafdossiers ter hand te nemen, kon zich een betrouwbare ketenpartner betonen.

De invoering van een digitaal dossier raakte de kern van het werk van de strafrechter

Behalve deze externe factoren speelden ook interne factoren mee in de overweging om actief te streven naar vergaande digitalisering van zaakdossiers. Bij een aantal zaken, waarbij de politie het dossier vanwege de enorme omvang ervan op DVD aanleverde, bleken in de praktijk al de grote voordelen van digitaal werken. Vooral door naar documenten te kunnen zoeken, en in documenten naar zoektermen, zouden rechters zich veel sneller, gericht en beter op een zaak kunnen voorbereiden. Vooral bij zeer grote en complexe strafzaken waarbij het strafdossier een omvang van tientallen ordners kan bereiken, bleek een digitaal dossier in de voorbereidingsfase van grote toegevoegde waarde te zijn. Deze ervaringen hadden er bijvoorbeeld al toe geleid dat bij de rechtbank Rotterdam bepaalde dossierstukken van grote zaken op verzoek van de rechter werden gescand, zodat de digitale kopie daarvan doorzocht en bewerkt kon worden. Hierbij moet worden gedacht aan het in teksten zoeken aan de hand van zoektermen, het annoteren van teksten, het knippen en plakken van teksten bij het creëren van het vonnis, het delen van digitale aantekeningen, etc.

Uit deze ervaringen kwamen vervolgens ook andere belangrijke voordelen naar voren. Teksten uit het proces-verbaal en andere bewijsstukken hoefden niet langer te worden overgetypt bij het uitwerken van een vonnis, waardoor vonnissen accurater en sneller konden worden opgesteld. Bij megazaken kon gemakkelijker structuur worden aangebracht door documenten in mappen onder te brengen en digitale bladwijzers te maken naar relevante passages.

Ten slotte kan digitalisering ook het einde inluiden van het verslepen van karrenvrachten dossiers tussen en binnen de gerechtsgebouwen. De kostenbesparing die hiermee op termijn behaald kan worden is in potentie enorm: in toenemende mate worden bodes en medewerkers van de administratie en de repro overbodig.

Waarom is de digitale revolutie bij de rechtspraak een succes geworden?

Een strategisch cruciale verandering en grote weerstand bij een belangrijke gebruikersgroep als de strafrechters. Dit hadden de ingrediënten van een mislukt verandertraject kunnen zijn. Toch heeft het veranderproject vanaf de start tot en met de

afronding plaatsgevonden in een meer dan constructieve sfeer van samenwerking met de rechtbankbesturen, de strafrechters, de griffie-medewerkers en andere belanghebbenden.

Zonder momenten van noemenswaardige frictie heeft dit geleid tot de implementatie van digitale strafdossiers, zodanig dat alle betrokkenen het nu als een onomkeerbare stap voorwaarts beschouwen en de digitalisering in het Strafrecht als gidsproject voor de sectoren Civiel Recht en Bestuursrecht zal worden ingezet.

Misschien is de belangrijkste les voor succes dat digitaliseren betrekkelijk weinig met IT heeft te maken. Alle bedrijven die een dergelijke verandering als IT-project organiseren, staan bij aanvang al op achterstand. Het digitale dossier is weliswaar het tastbare eindresultaat, maar in het proces om hier te komen gaat het om heel andere zaken:

1. Zoek naar en blijf dicht bij wat al werkt

Bij vraagstukken als digitaal werken is het verleidelijk om groots en 'out of the box' te denken. Bovendien worden dergelijke visies bij grote organisaties – de Raad van de rechtspraak en de veertien rechtbanken en gerechtshoven zouden in dit kader ook als zodanig kunnen worden beschouwd¹ – vaak door strategieafdelingen op het hoofdkantoor bedacht.

Bij de rechtspraak is het in dit traject precies andersom gedaan. Wij zijn begonnen bij de lokale initiatieven en eerdere lokale *pilots*, waarmee vanaf 2006 op beperkte schaal al ervaring was opgedaan met digitaal werken. Ondanks hun rudimentaire vorm gaven de reeds bestaande digitale dossiers bruikbare handvatten voor het vervolg.

Positieve én negatieve ervaringen waren de bouwstenen waarmee in het veranderprogramma vorm werd gegeven aan de visie en architectuur voor digitaal werken bij de rechtspraak. De oprechte interesse die de programma-organisatie toonde voor deze gebruikerservaringen, en haar bereidheid om elementen die lokaal hun waarde al hadden bewezen te hergebruiken, versterkten bij de rechters en secretarissen het gevoel dat hun meningen en ervaringen ertoe deden, en dat de digitalisering vanuit de rechtbanken kon worden gestuurd en niet *top-down* over de rechtbanken werd uitgestort. Het plan en de visie van de programma-organisatie waren daarmee ook geen theoretisch vergezicht, maar een in de praktijk beproefd en bewezen concept. Het digitaliseringsprogramma kon daarom van meet af aan rekenen op veel steun van de toekomstige gebruikers.

1. Dit is de situatie per 1 januari 2013, na de recente herindeling van de 'gerechtelijke kaart'. Vanaf 1 april 2013 stijgt het aantal rechtbanken van tien naar elf doordat rechtbank Oost-Nederland dan wordt gesplitst in een rechtbank Gelderland en een rechtbank Overijssel. Nederland telt vier gerechtshoven: Amsterdam, Arnhem-Leeuwarden, Den Haag en 's-Hertogenbosch.

2. Kies de verbeterdoelstellingen met zorg

Veel digitaliseringsprojecten raken door het enthousiasme over alle nieuwe mogelijkheden verstrikt in een overmaat aan doelstellingen. Vaak zijn sommige van die doelstellingen bovendien onderling tegenstrijdig. Wij hebben ons bij de rechtspraak beperkt tot de doelstellingen en argumenten die voor de rechters en overige gebruikers écht relevant waren; in dit geval betroffen die een betere strafrechtspraak.

Er waren voorshands ook veel goede redenen te bedenken om gelijktijdig met het digitaliseren van het strafdossier ook de werkprocessen aan te passen en digitaal te ondersteunen. Wij hebben er bewust voor gekozen dat niet te doen en ons te beperken tot een adequate ondersteuning van de rechters en overige juridische professionals door een kwalitatief hoogwaardig en gebruiksvriendelijk digitaal dossier op te leveren. We kozen hiervoor met in ons achterhoofd de eerste wet van Harrison: een interventie moet niet dieper gaan dan nodig om een duurzame verandering tot stand te brengen.

Ongetwijfeld was het mogelijk geweest een klinkende *business case* op te stellen die de wenselijkheid van een herinrichting van processen had bevestigd. Procesoptimalisatie gaat echter in de praktijk meestal hand in hand met uniformering en standaardisering, en dat zou door rechters bij de professionele uitvoering van hun vak begrijpelijk als hinderlijk zijn ervaren. Met andere woorden, de bij de rechters te verwachten weerstand invoering tegen procesoptimalisatie had de invoering van het digitaal werken ernstig kunnen belemmeren.

Het vraagt van een opdrachtgever bestuurlijke moed de ambities beperkt te houden, zeker wanneer er kansen lijken te zijn om nog meer substantiële verbeteringen te realiseren.

3. Neem de weerstand serieus

Omgaan met weerstand betekent meestal goed luisteren naar wat er speelt, betrokkenen overtuigen van de voordelen en de noodzaak van de beoogde verandering, en beargumenteren dat de opgeworpen nadelen en bezwaren oplosbaar zijn. Veranderteams zijn nogal eens geneigd om bij een complex vraagstuk te snel het maakproces in gaan. Ook geven ze vaak liever een pasklaar antwoord of een oplossing in plaats van de dialoog met de toekomstige gebruikers zorgvuldig af te ronden.

Bij de digitalisering van de sector Strafrecht hebben wij nadrukkelijk geprobeerd dergelijke valkuilen te vermijden. We zijn de zegeningen van digitalisering niet gaan 'prediken', en evenmin heb-

ben we geprobeerd bezwaren die werden opgeworpen in de kiem te smoren door er meteen een mogelijke oplossing op af te vuren. In plaats daarvan hebben we de rechtspraak gevraagd zelf de randvoorwaarden te definiëren waar in haar ogen aan moest worden voldaan om digitaal werken mogelijk te maken.

Een voorbeeld van het actief betrekken van de gebruikers bij het verkennen van potentiële belemmeringen was het instellen van een onafhankelijke commissie, de commissie Baardman. Deze heeft zich gebogen over de mogelijke juridische complicaties van digitalisering. Er bestonden immers, zoals eerder al opgemerkt, grote twijfels en juridische bezwaren bij de strafrechters met betrekking tot digitaal werken en het digitaal dossier. Deze bezwaren betroffen een breed arsenaal aan kwesties, zoals zorgen over de juridische grondslag van het digitale dossier, het effect van digitalisering op juridische grondbeginselen als 'equality of arms' (de advocaat moet over dezelfde informatie kunnen beschikken als de officier van justitie) en de rechtsgeldigheid van de digitale handtekening. De commissie kreeg als opdracht vast te stellen wat de mogelijkheden en onmogelijkheden waren van digitaal werken en welke formele maatregelen getroffen dienden te worden om digitaal werken mogelijk te maken. In de inleiding van haar eindrapport zei de commissie hierover onder andere het volgende:

'Al pratend, discussiërend, overdenkend, resumerend heeft de werkgroep zich met toenemend enthousiasme van haar opdracht gekweten. Tegelijk groeide het vertrouwen om afstand te nemen van het papieren heden en een voorstelling te maken van de digitale toekomst. Daarbij zijn nieuwe, onverwachte en spannende vergezichten ontdekt die weer tot verdere verdieping van de discussies leidden.'²

Hoewel een dergelijke uitkomst niet was voorzien, spreekt het voor zich dat zo'n boodschap, afkomstig uit de organisatie zelf en uitgedragen door strafrechters die niet direct verantwoordelijkheid droegen voor het programma, oneindig veel krachtiger is dan welke vorm van propaganda ook vanuit de programmaorganisatie.

Aan de adviezen van de commissie Baardman is consequent opvolging gegeven. Zo is er bijvoorbeeld vanuit de rechtspraak proactief bijgedragen aan nieuwe wetgeving, in de vorm van een Algemene Maatregel van Bestuur, die een passende juridische grondslag bood voor het werken met

2. Advies van de commissie Baardman, 'Juridische aspecten van het digitaal strafdossier'.

digitaal ondertekende processen verbaal. Dit alles heeft plaatsgevonden voordat de eerste regel code was geschreven.

4. Betrek de gebruikers actief in het proces

Zeker bij grote, abstracte veranderprojecten volstaat het niet gebruikers te vragen eenvoudig hun eisen en wensen met betrekking tot een digitaal dossier te formuleren.

Hoe kun je bijvoorbeeld voorzien dat je bij een digitaal dossier, in tegenstelling tot een papieren dossier, niet meer in één oogopslag kunt zien hoeveel pagina's een dossier telt, zodat je ook niet meer kunt inschatten hoeveel tijd je nodig hebt om de dossiers tot je te nemen, en dat een paginateller per zitting, per zaak en per document een belangrijke functionaliteit betreft.

Of neem de mogelijkheid dat de officier van justitie na afronding van de voorbereiding door de rechter nog nieuwe documenten toevoegt aan het digitale dossier? Hoe kun je als rechter voorzien dat de ontvangst van dergelijke nagekomen stukken, die in de papieren wereld heel merkbaar is omdat de griffier je die apart voor de zitting aanlevert, in een digitale wereld niet zichtbaar is? Als toekomstig gebruiker van het systeem ben je je hier misschien niet bewust van. Maar wanneer je eenmaal met het systeem werkt, zul je toch verwachten dat je op de een of andere manier wordt gewaarschuwd wanneer er na de voorbereiding nagekomen stukken aan het dossier zijn toegevoegd.

Vanaf de prille start van het project zijn de medewerkers van de administratie, de griffiers en de rechters op een interactieve wijze betrokken bij de inrichting van het digitaal strafdossier. In eerste instantie zijn de ideeën die dit opleverde vertaald in illustraties van schermontwerpen, zodat al vrij snel een papieren prototype ontstond van hetgeen de uiteindelijke toepassing allemaal zou omvatten. Vervolgens is een en ander met behulp van standaard softwarepakketten vertaald in een werkend prototype. Hiermee kon een betrouwbare impressie worden gegeven van de vormgeving en werking van het systeem. Dit systeem is na goedkeuring door de klankbordgroep, waarin zowel rechters als griffiers zitting hadden, als basis is genomen voor de uiteindelijke toepassing.

Na oplevering is er een uitgebreide *pilot* gehouden bij een kleine rechtbank, zodat gebruikerseisen die zich pas bij daadwerkelijk gebruik manifesteerden, alsnog konden worden verwerkt voordat de toepassing landelijk zou worden ingevoerd.

Bovendien is elke rechtbank gevraagd een 'ambassadeur' te benoemen, eventueel ondersteund door een of meer projectleiders, indien de omvang van de rechtbank hier aanleiding toe zou geven. De ambassadeurs hadden tot taak de invoering van het digitaal dossier bij de sector Strafrecht van hun rechtbank vorm te geven en te zorgen voor noodzakelijke aanpassingen in het werkproces of de infrastructuur. Daarbij werden zij ondersteund vanuit een landelijk opererend implementatieteam.

Gedurende de doorlooptijd van het programma was het centrale projectteam circa twaalf man groot. Het bestond uit software-ontwikkelaars, opleiders en de landelijk opererende implementatiebegeleiders. Gedurende die periode hebben zeker honderd toekomstige gebruikers van het systeem een bijdrage geleverd aan het project, in stuurgroep of klankbordgroep, als adviseur, tester of ambassadeur.

Dit proces droeg bij tot het gevoel dat het digitaal dossier een toepassing was ván de rechtspraak vóór de rechtspraak.

Een belangrijke functionele aanpassing die uit dit proces volgde was de mogelijkheid voor rechters om twee pagina's tegelijk op het scherm te openen, bijvoorbeeld om twee getuigenverklaringen op onderlinge consistentie te kunnen controleren. Dit heeft geleid tot het besluit om de werkplekken in te richten met 24-inch-schermen waarop twee documenten gelijktijdig kunnen worden getoond in een door de gebruiker zelf te bepalen volgorde.

5. Kijk breed, de hobbels liggen vaak net naast het dossier

Bij dit soort complexe veranderprogramma's gaat in de praktijk vaak nagenoeg alle tijd en aandacht uit naar de technische oplossing – in het geval van ons project het digitaal dossier, de applicatie waarmee de rechter in de praktijk digitaal kan gaan werken en zodanig wordt ondersteund dat het gebruik van papieren dossiers niet langer noodzakelijk is. Een slim ontworpen en goed functionerende dossierapplicatie is echter nog geen garantie voor succes. In het geval van de rechtspraak diende een groot aantal voorwaardelijke zaken te worden geregeld voordat digitaal werken onbezorgd van start kon gaan. Voorbeelden hiervan waren:

- *Passende en sluitende afspraken* met het Openbaar Ministerie over de wijze waarop de dossiers digitaal worden aangeleverd (interface, verifieerbare digitale handtekening, minimaal

vereiste kwaliteit van de scans, frequentie van synchroniseren, afspraken bij onverhoopte verstoringen in de digitale aanlevering, etc.) waren belangrijke voorwaarden om van het digitale dossier gebruik te kunnen maken en de rechters het vertrouwen te geven dat zij met een gerust hart afscheid konden nemen van de traditionele wijze waarop strafdossiers werden aangeleverd.

- *Inrichten van digitale zittingszalen.* Niet alleen diende de bestaande werkplekken en computers van rechters en griffiers te worden aangepast om met digitale dossiers te kunnen werken (door het plaatsen van grotere beeldschermen), maar ook de zittingszalen en raadkamers dienden voor het digitaal werken te worden ingericht.
- *Het faciliteren van het inzagerecht en het proces van het verstrekken van afschriften* van het dossier aan de advocaten. In de papieren wereld bestonden speciale kamers in de rechtbank waar de advocaat het dossier desgewenst kon inzien en sommige delen kon kopiëren. Om te vermijden dat ook in de toekomst, na de overstap op digitaal werken, alle dossiers alsnog integraal dienden te worden afgedrukt op papier wanneer om inzage werd verzocht, is deze werkwijze aangepast: het werd mogelijk het dossier via een portaal aan de procespartijen ter beschikking te stellen.
- *Aanpassingen in de werkprocessen.* In de papieren wereld kwamen de door het Openbaar Ministerie (OM) ingediende papieren dossiers binnen bij de administratie van de rechtbank, die vervolgens verschillende processen in gang zette. In de digitale wereld verstuurt het OM het dossier rechtstreeks naar de mailbox van de rechters en de griffiers die voor de desbetreffende zitting zijn ingeroosterd. Dit leek in eerste instantie een logische en wenselijke verbetering van het proces. De rechter kreeg zijn dossiers sneller en zonder tussenschijven, waarmee het proces efficiënter en minder foutgevoelig leek te worden. In de *pilots* bleek vervolgens echter, dat de administratie bij ontvangst van de papieren dossiers een aantal basale kwaliteitscontroles uitvoerde voordat het dossier bij de rechter werd bezorgd. Het wegvallen van deze controle leidde tot een ongewenste lagere kwaliteit van de dossiers. De kwaliteitscontrole diende dus op een andere wijze te worden ingericht. Ook op andere onderdelen bleek tijdens de *pilots* dat de effecten van digitalisering op de processen veel groter waren dan in eerste instantie was voorzien.

Waarom wil de Nederlandse rechtspraak nooit meer zonder digitale dossiers werken?

Drie jaar geleden leek digitaal werken nog ondenkbaar, maar de ervaringen met het digitaliseren van de strafdossiers hebben nu tot het inzicht geleid dat verdere digitalisering een essentieel instrument is om de ambities met betrekking tot betere kwaliteit en toegankelijkheid van de rechtspraak te realiseren.

Hoewel in de Strafsector nog lang niet alle zaken digitaal worden aangeleverd en behandeld, en de feitelijke invoering van digitaal werken op veel plaatsen nog maar net is begonnen, is het proces van digitalisering onomkeerbaar, vooral omdat het zoveel voordelen oplevert.

Zo hoeft de administratie in principe geen rol meer te vervullen bij het verspreiden van de dossiers en de nagekomen stukken. Bovendien kunnen vanuit het dossier niet alleen de stukken direct bewerkt worden, maar kunnen ook direct de meegeleverde mediabestanden worden afgespeeld. Dankzij de mogelijkheid om in het dossier stukken tekst te arceren en te voorzien van vragen, kan een rechter eenvoudiger en effectiever voortbouwen op het voorbereidende werk van een secretaris. Bovendien kan de rechter voor de aanvang van een zitting in één oogopslag zien of er nagekomen stukken zijn; hierdoor hoeven bodes niet op het allerlaatste moment met deze stukken rond te gaan. Bovendien kunnen dankzij de mogelijkheid van digitaal zoeken dossiers en documenten snel worden gevonden op trefwoord, zoals de naam van de verdachte.

De griffie hoeft de post niet meer handmatig te verwerken, en grote stapels papier, jaarlijks honderdduizenden dossiers, hoeven niet langer afgedrukt of gekopieerd te worden. Alleen al vanuit het oogpunt van duurzaamheid is dit bijzonder gewenst. Sjouwen met stapels papier en heen en weer sturen van dossiers tussen rechtbanken en gerechtshoven zal in de nabije toekomst niet meer nodig zijn. Door gebruik te maken van beveiligde laptops kunnen dossiers overal mee naartoe worden genomen, waardoor het gemakkelijker wordt (dan voorheen met papieren dossiers) voor rechters om zaken onderweg of thuis voor te bereiden. Ook wordt het eenvoudiger om een dossier uit te werken tot een vonnis.

Bij de rechtbanken leeft het gevoel dat het digitaal dossier het werk in de strafsector uiteindelijk net zo sterk zal beïnvloeden als destijds de komst van Napoleon naar de Lage landen. ■